

تحلیل مفهوم، وضعیت و ماهیت شرط خرید حق خروج در قرارداد استخدام بازیکن حرفه‌ای فوتبال در مقررات فیفا و حقوق ایران

جلیل فنواتی^۱، حسین جاور^۲، سعید ذوقی اصغریپور^۳

۱. دانشیار، گروه حقوق خصوصی، دانشکده حقوق، دانشکده‌گان فارابی، دانشگاه تهران، ایران
۲. دانشیار، گروه حقوق خصوصی، دانشکده حقوق، دانشکده‌گان فارابی، دانشگاه تهران، ایران
۳. دانشجو کارشناسی ارشد حقوق تجارت بین‌الملل، گروه حقوق تجارت بین‌الملل و انرژی، دانشکده حقوق، دانشکده‌گان فارابی، دانشگاه تهران، ایران

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۲/۰۹/۱۸

تاریخ ارسال: ۱۴۰۲/۰۶/۱۸

چکیده

به موجب شرط خرید حق خروج در ازای پرداخت مبلغ مندرج در شرط در وجه باشگاه، بازیکن می‌تواند پیش از انقضای مدت و بدون ارائه هرگونه دلیل قرارداد استخدامی خود را فسخ کند. شناخت وضعیت و ماهیت حقوقی این شرط در مقررات فیفا و حقوق ایران، مسئله اصلی پژوهش حاضر است. علی‌رغم معتبر بودن استعمال شرط در مقررات فیفا، نزد مراجع حل‌وفصل بین‌المللی اختلافات ورزشی، نظرات مختلفی پیرامون ماهیت آن مطرح شده است. برخی، آن را «شرط جبران خسارت» و مبلغ شرط را نیز «وجه التزام» و مشمول ممنوعیت وجه التزام گزاف و ناعادلانه می‌دانند. از نظر برخی دیگر، ماهیت شرط، نوعی شرط خیار معوض است که مبلغ شرط، عوض آن است. نظر اخیر، در حال حاضر نظر برگزیده فیفا است. در ایران، علی‌الاصول، شرط خرید حق خروج معتبر و صحیح است اما طبق «دستورالعمل ثبت قراردادها»، مصوب سازمان لیگ فوتبال ایران برای فصل ۱۴۰۳-۱۴۰۲، استفاده از این شرط در قرارداد بازیکنان ایرانی ممنوع است. در پرتو روش تحلیلی و توصیف ماهوی روابط ناشی از این شرط، به نظر می‌رسد ماهیت شرط خرید حق خروج نوعی شرط خیار (حق فسخ) معلق و معوض است و معلق‌علیه در آن پرداخت عوض (مبلغ شرط) است. این حق به موجب شرط کارسازی می‌شود ولی فعلیت و امکان اجرای آن به بازپرداخت مبلغ شرط، منوط و معلق شده است.

واژگان کلیدی: قرارداد استخدام بازیکن، خیار شرط معلق، شرط خرید حق خروج.

E-mail: ghanavaty@ut.ac.ir

* نویسنده مسئول مقاله:

۱. مقدمه

باشگاه‌ها بدون در اختیار داشتن بازیکن هیچ دستاوردی نخواهند داشت. به همین دلیل باشگاه‌ها حاضر به پرداخت مبالغ قابل‌توجه برای به خدمت گرفتن بازیکنان حرفه‌ای می‌شوند. از طرفی در بسیاری از مواقع ممکن است پیشرفت بازیکنان در گرو انتقال به باشگاهی دیگر باشد. به دلیل رقابتی که بین باشگاه‌ها وجود دارد بازیکن نمی‌تواند در زمان واحد در خدمت بیش از یک باشگاه باشد (بند ۳ ماده ۵ م.و.ا.ب)^۱ و صرفاً در صورتی که قراردادی با باشگاهی نداشته باشد (بازیکن آزاد باشد)، می‌تواند به باشگاه دیگری منتقل شود.

شرط خرید حق خروج^۲ یکی از مهم‌ترین و پرکاربردترین شروطی است که در قراردادهای استخدامی ورزشی از جمله فوتبال استفاده می‌شود. در طی سالیان، فیفا و محاکم بین‌المللی ورزشی راجع به شرایط اعتبار و ماهیت این شرط اختلاف نظر داشته‌اند. در گذشته، وضعیت این مسئله در قوانین و مقررات فدراسیون فوتبال ایران مبهم بود تا اینکه برای اولین بار سازمان لیگ فوتبال ایران در سال ۱۴۰۲ شرط خرید حق خروج را در «دستورالعمل ثبت قراردادها» مورد شناسایی قرار داد و در عین حال، محدودیت‌هایی برای استعمال آن وضع کرد. به‌رغم تلاش شایان تقدیر برخی نویسندگان مبنی بر معرفی شرط خرید حق خروج^۳، تاکنون در پژوهش‌های حقوقی،

^۱ منظور از «م.و.ا.ب» در این مقاله، سند «مقررات فیفا بر وضعیت و انتقال بازیکنان (RSTP) نسخه ۲۰۲۲ میلادی» است.

^۲ Buy-out Clause/Option

^۳ سوابق مشابه: ۱. وکیل، امیرسعد و فرزاد مظهري (۱۴۰۱)، «اقاله و فسخ قرارداد بازیکنان فوتبال و نتایج آن با تأکید بر مقررات فیفا و رویه قضایی حقوق ورزش»، تحقیقات حقوقی، شماره ۹۹، صص ۲۹۲-۲۶۵؛ ۲. موسوی‌پور، سیدحمیدرضا (۱۳۹۷). انحلال قرارداد بازیکن حرفه‌ای با باشگاه ورزشی (فوتبال) و ضمانت ناشی از نقض قرارداد در حقوق ایران و مقررات بین‌المللی، رساله دکتری، دانشگاه شهیدمطهری؛ ۳. قدیانی‌منفرد، امیرحسین (۱۳۹۹). ابعاد حقوقی نقل و انتقال بازیکنان فوتبال در سطح بین‌المللی، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه علوم قضایی و خدمات اداری.

اعتبار، ماهیت و اجزای شرط به‌طور تخصصی و صحیح تحلیل نشده است. به نظر می‌رسد که شرط خرید حق خروج در حقوق ایران قابل پذیرش است و ماهیتاً، خيار شرط و ماهیت مبلغ شرط، عوض پیدایش شرط است.

در این نوشتار، ضمن تبیین ماهیت شرط خرید حق خروج در قراردادهای استخدام بازیکنان فوتبال، شرایط اعتبار آن با محوریت مقررات فیفا و حقوق ایران بررسی می‌شود. مسئله اصلی این پژوهش بررسی مبانی و شرایط اعتبار و ماهیت شرط خرید حق خروج و نیز مبلغ شرط که بابت فسخ قرارداد در وجه باشگاه پرداخت می‌شود، در مقررات فیفا و حقوق ایران است. با توجه به اینکه تأکید این پژوهش بر قراردادهای استخدامی در فوتبال است و فدراسیون بین‌المللی فوتبال (فیفا) مقررات متعددی نسبت به قراردادهای استخدامی وضع کرده است، نخست به‌طور مختصر قرارداد استخدامی در فوتبال و مقرراتی که نسبت به آن وجود دارد، بررسی خواهد شد. سپس، به‌طور جداگانه به بررسی مفهوم شرط و مقایسه با مفاهیم مشابه، وضعیت شرط، ویژگی‌ها، اهداف و کارکردها و ماهیت حقوقی شرط در مقررات فیفا و حقوق ایران پرداخته خواهد شد. منظور از «شرط» و «مقررات فیفا» در این پژوهش، به ترتیب «شرط خرید حق خروج» و «م.و.ا.ب» و سند تفسیری م.و.ا.ب^۱ است.

¹ FIFA Regulations on the Status of Transfer of Players (RSTP) and Commentary on RSTP;

هرچند سند تفسیری م.و.ا.ب نزد محاکم صلاحیت‌دار قدرت الزام‌آور ندارد ولیکن کارکرد این سند در تشریح اصول و قواعدی که در م.و.ا.ب وجود دارد، غیرقابل انکار است و در بسیاری از آراء صادرشده توسط دیوان دآوری ورزش ((The Court of Arbitration for Sport (CAS) و اتاق حل و فصل اختلافات فیفا (Dispute Resolution Chamber (DRC)) به مراتب به آن سند استناد شده است.

۲. ماهیت قرارداد استخدامی فوتبال

به موجب قرارداد استخدامی، بازیکن، متعهد می‌شود در یک بازه زمانی مشخص در خدمت باشگاه باشد، با پیروی از دستورات مربیان در تمرینات باشگاه حضور یابد و در رقابت‌هایی که باشگاه در آن‌ها شرکت دارد به میدان برود. باشگاه نیز در ازای خدمتی که بازیکن ارائه می‌کند، متعهد می‌شود، به بازیکن دستمزد بدهد. اصولاً هیچ‌یک از طرف‌های این قرارداد تا پیش از انقضای مدت قرارداد منفرداً حق خاتمه قرارداد را ندارند. از منظر حقوق ایران قرارداد استخدام بازیکن یک قرارداد غیرمعین و به اعتبار ماده ۱۰ قانون مدنی، معتبر و برای طرف‌های آن قرارداد الزام‌آور است (نعمت‌اللهی، ۱۳۸۸: ۶۱).

در این نوع قرارداد، مقررات حقوق کار بابت حمایت از حقوق و منافع طرفین قرارداد مطرح نیست. بلکه، فیفا مقررات بالادستی متعددی را برای حفظ حقوق و منافع بازیکنان و باشگاه‌ها و یکسان‌سازی حمایت‌های قانونی برای همه بازیکنان، مربیان و باشگاه‌ها در گستره جهانی وضع کرده است که بسیاری از آن‌ها جنبه امری داشته و با ضمانت اجراهای مناسب همراه است. م.و.ا.ب اصلی‌ترین مقررات بالادستی فیفا راجع به قراردادهای استخدامی و انتقال بازیکنان فوتبال است.

۳. مفهوم و کارکردهای شرط خرید حق خروج و مقایسه آن با مفاهیم

مشابه

۱-۳. مفهوم شرط خرید حق خروج

به‌رغم اینکه انعقاد قرارداد استخدامی فوتبال برای مدت بیش از ۵ سال متوالی اصولاً مجاز نیست (ماده ۱۸ م.و.ا.ب)، در قراردادهای کمتر از آن نیز، بسیاری از بازیکنان حرفه‌ای تمایل دارند قرارداد خود با باشگاه را، قبل از انقضای مدت خاتمه دهند تا به باشگاه دیگری منتقل شوند. به موجب شرط خرید حق خروج، بازیکن

می‌تواند با پرداخت مبلغ مندرج در شرط (از این پس، «مبلغ شرط»^۱) در وجه باشگاه، قرارداد خود با باشگاه را پیش از انقضای مدت فسخ کند (O'Leary, 2017: 211).^۲ همان‌طور که بیان شد، در عین حال که قرارداد استخدام بازیکن، یک قرارداد الزام‌آور است، از یک‌سو، با اعمال این شرط، بازیکن حق فسخ و در نهایت حق خروج از باشگاه خود را پیدا می‌کند تا بتواند به یک باشگاه دیگر منتقل شود؛ از سوی دیگر، باشگاه نیز در ازای دریافت مبلغ شرط، رضایت خود مبنی بر فسخ و خاتمه یک‌طرفه قرارداد توسط بازیکن را اعلام کرده است و از محل آن مبلغ، ضمن درآمدزایی و سودآوری، بازیکن جایگزین به خدمت می‌گیرد.

در صورتی‌که باشگاه‌های متعددی متقاضی اعمال شرط خرید حق خروج یک بازیکن باشند، بازیکن حق انتخاب میان باشگاه‌های متقاضی دارد و پس از آنکه بازیکن با باشگاه موردنظر خود به توافق رسید، مبلغ شرط را پرداخت کرده و سپس قرارداد را فسخ می‌کند.

۲-۳. ویژگی‌ها و کارکردهای شرط خرید حق خروج

هیچ‌گاه نتیجه مذاکرات از قبل مشخص نیست و همیشه احتمال عدم حصول توافق میان طرف‌های مذاکره (باشگاه‌ها و بازیکن) بر سر فسخ یا اقاله قرارداد وجود دارد. گذشته از این مسائل، انجام مذاکره از لحاظ مالی پرهزینه و مستلزم صرف زمان قابل توجه است. از طرفی انتقال بازیکنان فقط در بازه زمانی محدود موسوم به پنجره نقل‌وانتقالات^۳ میسر است و از طرفی دیگر بازیکنان جدیدالورود باید مدت قابل توجهی را برای تمرین و هماهنگی با اعضای باشگاه صرف کنند. همه این موارد ضرورت سرعت در فرآیند انتقال بازیکن را توجیه می‌کند.

^۱ Buy-out Fee

^۲ "Buy-out clause is a clause that enables the player to buy-out his/her contract for a prescribed amount."

ترجمه: شرط خرید حق خروج عبارت است از شرطی که بازیکن را قادر می‌سازد در ازای پرداخت مبلغ مشخص‌شده در شرط از قرارداد خویش (با باشگاه) خارج شود.

^۳ Transfer Window

اصلی‌ترین کارکرد شرط خرید حق خروج، تسریع فرآیند انتقال بازیکن است. با فرض اینکه مبلغ شرط در وجه باشگاه پرداخت شود، بازیکن بدون ارائه هرگونه دلیل^۱ می‌تواند نسبت به فسخ قرارداد اقدام نماید؛ بدون آنکه نیازی به برگزاری جلسات مذاکره بین نمایندگان باشگاه و بازیکن در خصوص شرایط فسخ یا اقاله قرارداد باشد. همچنین، با درج شرط خرید حق خروج در قرارداد، باشگاه ضمن ابراز عدم تمایل نسبت به انجام مذاکره در خصوص انتقال بازیکن، به‌طور ضمنی و غیرمستقیم عدم موافقت خود را نسبت به فروش بازیکن به قیمت کمتر از مبلغ شرط اعلام می‌نماید.

با توجه به اینکه در اغلب موارد میزان مبلغ شرط گزاف است، اصولاً، باشگاهی که به جذب بازیکن تمایل دارد، مبلغ شرط را تأمین می‌کند و آن را به‌طور مستقیم یا غیرمستقیم توسط بازیکن یا سازمان ملی یا محلی لیگ فوتبال، مثل لالیگا در اسپانیا، به حساب باشگاه واریز می‌کند. باشگاه‌ها نیز در صورتی موافق استفاده از این شرط هستند که با اعمال شدن شرط و در ازای از دست دادن بازیکن شاخص، باشگاه بتواند ضمن کسب درآمد بازیکن دیگری را با همان کیفیت در تیم خود جایگزین کند. بازیکنان حرفه‌ای توسط بازار نقل و انتقالات^۲ ارزش‌گذاری یا به‌عبارتی دیگر قیمت‌گذاری می‌شوند. مبلغی که به‌عنوان ارزش یک بازیکن تعیین می‌شود، مبلغی است که به‌طور متعارف برای آزاد شدن بازیکن و ایجاد شرایط انتقال به باشگاه دیگر پرداخت می‌شود. ارزش بازیکنان معمولاً با توجه به عواملی از جمله سن، استعداد و توانایی‌های بازیکن، کیفیت بازی که بازیکن ارائه می‌کنند و میزان احتمال انتقال بازیکن به باشگاه‌های شاخص، پرطرفدار و ثروتمند مشخص می‌شود و افت یا کاهش ارزش بازاری بازیکن اصولاً مبتنی بر عوامل یاد شده است. ملاک مهم دیگر در ارزش‌گذاری بازیکنان، پیش‌بینی میزان درآمدی است که باشگاه با انجام

¹ Cause

² Transfer Market

برنامه‌های تبلیغاتی با بازیکن و فروش لباس ورزشی کسب می‌کنند. به‌عنوان مثال، باشگاه یوونتوس ایتالیا در تابستان ۲۰۱۸ میلادی با انتقال کریستیانو رونالدو به باشگاه خود فقط در عرض ۲۴ ساعت از زمان اعلان عمومی این انتقال، ۶۰ میلیون دلار از فروش لباس رونالدو درآمد کسب کرد.^۱ با مجموع همه عوامل یادشده ارزش بازاری^۲ بازیکن محاسبه می‌شود و پس از چانه‌زنی طرفین، مبتنی بر تحلیل هزینه-فایده، مبلغی که به‌عنوان مبلغ شرط در نظر گرفته می‌شود، معمولاً مبلغی است که همه عوامل فوق را در خود پوشش بدهد.

به‌طور خلاصه، مهم‌ترین ویژگی‌ها و کارکردهای شرط خرید حق خروج عبارتند از: ایجاد حق فسخ و امکان خروج بازیکن از باشگاه و بدون اظهار هرگونه دلیل، افزایش درآمدزایی و سودآوری باشگاه‌ها، افزایش سرعت فرآیند انتقال بازیکن به باشگاه دیگر و کاهش هزینه‌های ناشی از برگزاری جلسات مذاکره.

۳-۳. مقایسه مفهوم شرط خرید حق خروج با مفاهیم مشابه

۳-۳-۱. مقایسه شرط خرید حق خروج با شرط آزادسازی

در برخی موارد، از شرط خرید حق خروج به شرط (بند) آزادسازی^۳ یاد می‌شود. شرط خرید حق خروج و شرط آزادسازی، عرفاً، مفهوم واحدی دارند و ویژگی‌ها و کارکردهای آن‌ها یکسان است. از این‌رو، در دنیای ورزش فوتبال در بسیاری از موارد این دو شرط با اندکی اغماض و مسامحه به‌عنوان مترادف و جایگزین یکدیگر یاد می‌شود. تنها تفاوت میان شرط آزادسازی با شرط خرید حق خروج این است که در شرط آزادسازی باید یک باشگاه ثالث خواستار فسخ قرارداد بازیکن شده باشد و مبلغ شرط را پرداخت کند (*Ibid*: 211). به‌عبارت‌دیگر، در شرط آزادسازی بازیکن

^۱ <https://www.forbes.com/sites/niallmccarthy/2018/07/20/juventus-have-sold-60-million-of-ronaldo-jerseys-in-24-hours-infographic/?sh=347751a4392b>

^۲ Market Value

^۳ Release Clause

بدون داشتن پیشنهاد انتقال از سوی باشگاه ثالث حق اعمال شرط آزادسازی و فسخ قرارداد را ندارد. اصولاً برای اعمال شرط آزادسازی نام باشگاه ثالثی که خواستار اعمال شرط آزادسازی شده است باید نزد باشگاه فعلی بازیکن افشا شود. در برخی موارد محدودیت‌هایی برای اعمال شرط آزادسازی در قرارداد در نظر گرفته می‌شود. به‌عنوان مثال، در شرط آزادسازی قید می‌گردد باشگاه ثالثی که تقاضا دارد بازیکن شرط آزادسازی را اعمال کند، ضمن افشای نام آن باشگاه و ارسال پیشنهاد رسمی انتقال، نباید باشگاه رقیب باشد. در این موارد برای پیشگیری از بروز اختلاف فهرست باشگاه‌های رقیب در شرط نامبرده می‌شود و تصریح می‌گردد.

۳-۲-۳. مقایسه شرط خرید حق خروج با شرط پیشیمانی

شرط خرید حق خروج نباید با مواردی از جمله شرط پیشیمانی خلط شود. دست کم دو نظر برای تعریف شرط پیشیمانی وجود دارد (واثقی، کریمی، ۱۳۹۹: ۲۹۴). طبق یک نظر (نظر اول)، شرط پیشیمانی سازکاری است در قالب شرط ضمن قرارداد چنانچه یکی از طرفین نسبت به قراردادی که منعقد کرده است پیشیمان و منصرف شود، در ازای پرداخت مبلغ پیشیمانی در وجه طرف دیگر، در یک بازه زمانی مشخص خیار شرط یا حق برهم زدن قرارداد را داشته باشد (عزیزیانی، ۱۴۰۱: ۱۷۶) و برخی از این شرط به هزینه (حق) عدول نیز تعبیر کرده‌اند (عادل، ۱۳۸۰: ۱۰۱).

طبق این نظر یعنی در مواردی که طرفین قصد ایجاد راهکاری برای برهم زدن قرارداد در ازای پرداخت مبلغ مشخص کرده باشند، به نظر می‌رسد با مسامحه بتوان پذیرفت بین شرط خرید حق خروج و شرط پیشیمانی تفاوت ماهوی چندانی وجود نداشته باشد. اندک تفاوتی که بین شرط خرید حق خروج و شرط پیشیمانی در معنای نظر اول وجود دارد، در هدف، کارکرد و مصالح موردنظر طرفین قرارداد نهفته است. چنانچه بیان شد، از اهداف و کارکردهای شرط خرید حق خروج، به تمهید و تسهیل برهم زدن قرارداد پیش از انقضای مدت، تسریع انتقال بازیکن به باشگاه دیگر و درآمدزایی و سودآوری باشگاه‌های ورزشی نام برد چنانکه مبلغ شرط در بسیاری

از موارد گزاف است و اعمال شرط می‌تواند برای باشگاه درآمدزایی داشته باشد. به‌عنوان مثال، در قرارداد نیمار با باشگاه بارسلونا شرط خرید حق خروج (آزادسازی) در ازای پرداخت مبلغ ۲۲۲ میلیون یورو وجود داشت. باشگاه پاریس سن ژرمن در سال ۲۰۱۷ پس از جلب رضایت نیمار برای انتقال به این باشگاه، مبلغ فوق را پرداخت کرد و نیمار نیز قرارداد خود با بارسلونا را فسخ کرد و با پاریس سن ژرمن قرارداد بست (Laurance, 2017: 1). مبلغ فوق بالاترین مبلغی است که بابت فسخ قرارداد یک بازیکن در تاریخ فوتبال پرداخت شده است.^۱ این امر در حالی است که غرض از تعیین شرط پشیمانی مواردی از جمله کسب سود و درآمدزایی نیست و این شرط صرفاً سازگاری برای برهم زدن قرارداد ایجاد می‌کند.

طبق نظر دیگر (نظر دوم)، طرفین با هدف ایجاد بازدارندگی از عدم انجام قرارداد و تحکیم التزام طرفین به قرارداد نسبت به اندراج شرط پشیمانی توافق می‌کنند (واثقی، کریمی، ۱۳۹۹: ۲۹۴). به این ترتیب، در صورت عدم انجام تعهد متعهد باید بابت جبران ضرر و زیان، مبلغ توافق شده در شرط پشیمانی را در وجه متعهدله بپردازد. طبق این نظر ماهیت شرط پشیمانی، منطبق بر توافق قراردادی بر جبران خسارت است و توأمان با جنبه جبران خسارت جنبه و چهره تنبیهی نیز دارد (کاتوزیان، ۱۳۸۳: ۲۴۳). به عبارت دیگر، طبق این نظر شرط پشیمانی عواقب و پیامد نقض قرارداد را منعکس می‌کند. به عقیده برخی نویسندگان (اسکینی، ۱۳۶۷: ۴۳)، نباید عمل متعهدی که تعهدات قراردادی خود را نقض کرده و ملزم به جبران خسارت است، با اقدام شخصی که به موجب توافقات قراردادی حق خروج از قرارداد داشته و از قرارداد خارج می‌شود، یکسان تلقی کرد.

مهم‌ترین ملاکی که باعث تمایز بین نظر اول و دوم می‌گردد، تفاوت در هدفی است که طرفین آن را قصد کرده‌اند. در این وهله، دادرس باید با توجه به اوضاع و احوال و

¹ <https://www.statista.com/statistics/263304/transfer-fees-the-10-most-expensive-transfers-in-soccer-ever/>

مواردی نظیر شواهد، قراین و مراجعه به عرف، قصد واقعی طرفین را کشف و احراز کند تا بتواند وصف حقوقی عمل انجام‌شده را معین نماید (واثقی، کریمی، ۱۳۹۹: ۲۸۸).

۴. جایگاه شرط خرید حق خروج در روش‌های مجاز و غیرمجاز خاتمه قرارداد استخدام بازیکن حرفه‌ای فوتبال

اصل لزوم قراردادها یا وفای به عهد^۱ یکی از اصول اساسی حقوق قراردادهاست که در اسنادی چون م.و.ا.ب و سند تفسیری آن مورد تأکید فیفا قرار گرفته است. به موجب ماده ۱۳ م.و.ا.ب، قرارداد استخدامی مادامی که مدت آن منقضی نشده باشد یا پیش از انقضای مدت توسط طرفین اقاله نشده باشد، بین بازیکن و باشگاه لازم‌الاتباع است. در مواد ۱۳ تا ۱۵ م.و.ا.ب روش‌های خاتمه قرارداد به دو دسته‌ی روش‌های مجاز و غیرمجاز تقسیم می‌شوند. روش‌های مجاز، محدود به انقضای مدت قرارداد، برخی روش‌های قراردادی برای پایان دادن قرارداد که اقاله یا توافق بر خیار شرط از مصادیق آن بوده، فسخ به دلیل موجه^۲ و دلیل موجه ورزشی^۳ است (بند ۱ ماده ۱۴ و ماده ۱۵ م.و.ا.ب). هرگونه فسخ قرارداد به غیر از موارد و روش‌های فوق، غیرمجاز (به عبارت دیگر بدون دلیل موجه^۴) است و طرف فسخ‌کننده باید کلیه خسارات وارده به زیان‌دیده‌ی ناشی از فسخ را جبران کند و نامبرده در اغلب موارد متحمل محرومیت‌های انضباطی نیز می‌شود (بند ۱، ۳ و ۴ ماده ۱۷ م.و.ا.ب). لازم به ذکر است، تقسیم‌بندی دلایل فسخ به موجه و غیرموجه در م.و.ا.ب متأثر از فصل دهم (بخش قراردادهای استخدامی) قانون تعهدات سوئیس^۵ است. بعلاوه، قوانین سوئیس،

¹ Pacta sunt servanda

² Just Cause

³ Sporting Just Cause

⁴ Termination without Just Cause

⁵ Swiss Code of Obligations

به‌عنوان قانون مکمل و مرجع تفسیری تلقی می‌شود (بند ۲ ماده ۵۹ اساسنامه فیفا نسخه ۲۰۲۱ میلادی).

به‌رغم اینکه در بند ۲ ماده ۱۴ م.و.ا.ب یکی از مصادیق دلیل موجه نامبرده شده است، در مقررات فیفا تعریف جامع و دقیقی از دلیل موجه ارائه نشده است. همین امر طی سالیان، باعث بروز اختلاف نظر نسبت به وضعیت اعتبار و ماهیت شرط خرید حق خروج شده است. به‌عنوان مثال، برخی نویسندگان شرط خرید حق خروج را ذیل موضوع دلیل موجه برای فسخ و به‌عنوان مصداق دلیل موجه مورد بررسی قرار داده‌اند (وکیل، مظهری، ۱۴۰۱: ۲۷۸).

در تشریح بند ۲ و ۳ ماده ۳۳۷ قانون تعهدات سوئیس که حاوی شرایط فسخ قرارداد استخدامی است، دلیل موجه به «نقض اساسی قرارداد توسط یکی از طرفین» تعریف شده است (همان: ۲۷۱). در این صورت، طرف زیان‌دیده می‌تواند قرارداد را به استناد دلیل موجه فسخ کند، بدون اینکه فسخ قرارداد عواقبی از جمله جبران ضرر ناشی از فسخ را برای وی به دنبال داشته باشد. لازم به ذکر است ضابطه تشخیص نقض اساسی قرارداد، عینی است و باید با توجه به اوضاع و احوال و اقدامات طرفین قرارداد تشخیص داده شود (CAS2020/A/7527, 2021: para.126). برخی مصادیق دلیل موجه برای فسخ عبارتند از:

۱. غیبت بدون اجازه و طولانی‌مدت بازیکن یا امتناع مکرر بازیکن از شرکت در تمرینات یا رقابت‌ها (اسکندری، ۱۳۹۸: ۱۱۳)؛
۲. مثبت شدن نتیجه آزمایش دوپینگ بازیکن (همان، ۱۱۴)؛
۳. عدم پرداخت دستمزد بازیکن در صورتی که میزان دستمزد معوقه، معادل دستمزد حداقل دو ماه بازیکن باشد (ماده ۱۴ مکرر م.و.ا.ب).

چنانکه پیدا شد، طرفی که قصد فسخ را دارد صرفاً در شرایطی می‌تواند به استناد دلیل موجه قرارداد را فسخ کند که طرف مقابل وی به نحو اساسی تعهدات قراردادی خود را نقض کرده باشد. بدیهی است برای اعمال شرط خرید حق خروج، لزومی به

نقض قرارداد توسط طرف مقابل نیست. از این رو، اعمال شرط خرید حق خروج مصداق دلیل موجه برای فسخ به حساب نمی‌آید و هویتی مستقل از دلیل موجه دارد.

۵. وضعیت شرط خرید حق خروج

۵-۱. اعتبار شرط خرید حق خروج در مقررات فیفا و حقوق ایران

برای بررسی وضعیت اعتبار شرط خرید حق خروج، ابتدا باید به قوانین و مقررات حاکم و الزام‌آور مراجعه نمود و آن‌ها را شناسایی کرد. به‌طور کلی، فیفا برای مشخص کردن وضعیت نقل و انتقال بازیکنان قائل به تفکیک میان انتقال داخلی و بین‌المللی بازیکنان شده است و مقررات متفاوتی بر آن‌ها بار کرده است. به موجب بند ۱ ماده ۱ م.و.ا.ب، کلیه مفاد م.و.ا.ب نسبت به انتقالات بین‌المللی بازیکنان لازم‌الاتباع است. منظور از انتقال بین‌المللی، انتقال بازیکن از باشگاهی در یک کشور به باشگاهی در کشور دیگر است؛ فارغ از اینکه بازیکن تابعیت کدام کشور را داشته باشد (بند ۲۱ قسمت تعاریف م.و.ا.ب). در مقررات م.و.ا.ب سخنی از وضعیت اعتبار شرط خرید حق خروج به میان نیامده است؛ اما در قسمت ب بند ۱ ماده ۱۷ سند تفسیری م.و.ا.ب به تعریف شرط و جواز استفاده از آن تصریح شده است.

راجع به انتقال داخلی بازیکنان بند ۲ ماده ۱ م.و.ا.ب مقرر می‌دارد، مقررات داخلی که فدراسیون‌های ملی تصویب می‌کنند، به‌عنوان مثال، مقررات نقل و انتقالات و تعیین وضعیت بازیکنان مصوب ۱۳۹۶ فدراسیون فوتبال ایران، لازم‌الاجرا هستند. منظور از انتقال داخلی، انتقال بازیکن از باشگاهی در یک کشور به باشگاهی دیگر در همان کشور است؛ فارغ از اینکه بازیکن تابعیت کدام کشور را داشته باشد (بند ۲۲ قسمت تعاریف م.و.ا.ب) و هر فدراسیون ملی در تدوین مقررات انتقال داخلی بازیکنان باید قوانین آمره آن کشور را در نظر گرفته و محترم شمارد (بند ۳ ماده ۱ م.و.ا.ب).

مواد ۱۴ الی ۱۸ مقررات نقل و انتقالات و تعیین وضعیت بازیکنان فدراسیون فوتبال ایران به شرایط خاتمه قرارداد پرداخته است که حاوی بیان احکام راجع به فسخ

قرارداد با دلیل موجه، موجه ورزشی و بدون دلیل موجه، ممنوعیت فسخ قرارداد در طول فصل مسابقات و نحوه جبران خسارت ناشی از فسخ غیرموجه است. به‌رغم اینکه شرط خرید حق خروج کاربرد بسیار دارد، در این مقررات در خصوص اعتبار این شرط حکمی مقرر نشده است و در سالیان اخیر سبب بروز ابهاماتی شده بود. علی‌الاصول و به‌طورکلی، وضعیت اعتبار شرط در قالب و ظرفیت ماده ۱۰ قانون مدنی و مبتنی بر اصل حاکمیت اراده قابل پذیرش و صحیح است. با وجود این، در سال ۱۴۰۲، سازمان لیگ فوتبال ایران برای فصل ۱۴۰۲-۱۴۰۳ مقرره‌ای با عنوان «دستورالعمل ثبت قرارداد^۱» مقرر کرد که در بخش «نحوه نگارش قرارداد» آن، استفاده از شرط خرید حق خروج در قرارداد با بازیکنان ایرانی ممنوع شد. مفهوم مخالف این مقرره، از جواز استفاده این شرط در قرارداد با بازیکنان خارجی شاغل در لیگ‌های حرفه‌ای ایران برای انتقال داخلی و بین‌المللی آن‌ها حکایت دارد. البته با توجه به ظاهر دستورالعمل حاضر، به‌طور واضح و حتمی مشخص نیست اعتبار دستورالعمل دائمی است یا فقط ناظر به فصل ۱۴۰۲-۱۴۰۳ فوتبال ایران است.

۲-۵. وضعیت شرط خرید حق خروج در سیستم حقوقی فرانسه و

اسپانیا

راجع به شرط خرید حق خروج در قوانین خاص ورزشی و مقررات داخلی فدراسیون‌های ملی برخی کشورها از جمله فرانسه و اسپانیا احکامی وضع شده

^۱ متن دستورالعمل قابل دسترسی در:

<https://iranleague.ir/fa/News/Detail/155964/>
%D8%AF%D8%B3%D8%AA%D9%88%D8%B1%D8%A7%D9%84%D8%B9%
D9%85%D9%84-%D8%AB%D8%A8%D8-AA-
%D9%82%D8%B1%D8%A7%D8%B1%D8%AF%D8%A7%D8%AF-
%D8%A8%D9%87-%D8%A8%D8%A7%D8%B4%DA%AF%D8%A7%D9%87-
%D9%87%D8%A7-%D8%A7%D8%A8%D9%84%D8%A7%D8%BA-
%D8%B4%D8%AF

است. به موجب ماده ۲۵۷ منشور فوتبال حرفه‌ای فرانسه^۱ مصوب فدراسیون فوتبال فرانسه لازم‌الاجرا از یکم جولای ۲۰۲۲ میلادی، به‌طورکلی درج هرگونه خیار شرط اعم از شرط خرید حق خروج یا شرط آزادسازی در قرارداد در ازای پرداخت شدن مبلغ ازپیش‌تعیین‌شده بابت غرامت یا شرط فاسخ، باطل و بلااثر است.

در اسپانیا نظری مخالف نظر فرانسه اتخاذ شده است. به موجب بند ۱ ماده ۱۶ قانون شماره ۱۰۰۶ مصوب ۱۹۸۵ میلادی پارلمان اسپانیا^۲ که جزو قوانین آمره و غیرقابل عدول آن کشور به حساب می‌آید، بازیکن می‌تواند پیش از انقضای مدت قرارداد، با اراده یک‌جانبه خود قرارداد استخدامی را فسخ کند مشروط بر اینکه دلیل فسخ غیرقابل انتساب به باشگاه باشد و در ازای فسخ به طرف مقابل غرامت^۳ پرداخت شود. بر خلاف آنچه برخی، از الزامی بودن درج شرط خرید حق خروج در قراردادهای استخدامی ورزشی در اسپانیا یاد کرده‌اند (وکیل، ۱۴۰۱: ۲۱۲)، در این کشور هیچ‌گونه الزامی مبنی بر استفاده از شرط خرید حق خروج وجود ندارد (Alvaro, Lacalle, 2021:1)؛ بلکه کارکرد شرط خرید حق خروج محدود به توافق طرفین قرارداد نسبت به میزان مبلغ غرامت است. در صورت توافق طرفین راجع به میزان غرامت، سقف یا محدودیتی نسبت به میزان آن وجود ندارد. همان‌طور که در قرارداد کریستیانو رونالدو با باشگاه رئال مادرید مبلغ شرط خرید حق خروج ۱ میلیارد یورو تعیین شده بود.^۴ ماده اشاره‌شده در ادامه، اشعار می‌دارد در صورتی که میزان غرامت در قرارداد تعیین نشده باشد، طرفی که خواهان فسخ باشد، ضمن درخواست تأیید فسخ قرارداد از مرجع صلاحیت‌دار، می‌تواند تعیین میزان غرامت را نیز درخواست کند و قاضی برای تعیین میزان غرامت باید خصوصیات هر ورزش، میزان خسارتی که باشگاه ناشی از فسخ پیش از انقضای مدت قرارداد متحمل

¹ Charte du Football Professionnel

² Spanish Real Decreto (Royal Decree) No.1006/1985

³ Compensation

⁴ <https://amp.france24.com/en/20170802-how-do-spanish-football-buyout-clauses-work>

می‌شود، انگیزه‌ای که بازیکن از فسخ داشته است و عوامل مرتبط دیگر را در نظر بگیرد.

۶. ماهیت شرط خرید حق خروج در قرارداد استخدام بازیکن فوتبال

۶-۱. دکترین حقوقی راجع به ماهیت شرط و مبلغ شرط

با توجه به اینکه خاتمه دادن به قرارداد استخدامی از طریق اعمال شرط خرید حق خروج در گرو پرداخت مبلغ شرط است، تحلیل و شناخت ماهیت حقوقی شرط و مبلغ شرط دچار پیچیدگی شده است و به همین دلیل از گذشته محل اختلاف نظرات میان مراجع ذیصلاح و صاحب‌نظران بوده است. این اختلاف نظرات به‌طور خلاصه به دو دسته تقسیم می‌شوند:

۱. نظر اول: چنانکه با اعمال شرط خرید حق خروج توسط بازیکن، قرارداد پیش از انقضای مدت خاتمه می‌یابد، باشگاه بابت از دست دادن بازیکنی که در خدمت خود داشته است، دچار زیان می‌شود، در نتیجه ماهیت شرط چیزی جز سازگار قراردادی جبران خسارات (شرط جبران خسارت)^۱ نیست و ماهیت مبلغ شرط نیز وجه التزام است (Gomtsian & others, 2018: 103; Giancaspro, 2016: 24; CAS2007/A/1359, 2008: para.23; CAS2008/A/1568, 2008: para.35; CAS2014/A/3707, 2015: para.113).

۲. نظر دوم: ماهیت و کارکرد اصلی شرط خرید حق خروج، در نظر گرفتن اختیار شرط به نفع بازیکن در ازای پرداخت مبلغ شرط در وجه باشگاه است. در نتیجه ماهیت مبلغ شرط، ثمن یا عوض^۲ است و اختیار شرط، معوض (و معلق به پرداخت عوض) است. در این تحلیل، اگر مبلغ شرط در وجه باشگاه پرداخت نشود، امکان اعمال اختیار شرط توسط بازیکن و خاتمه قرارداد وجود ندارد.

شناخت ماهیت شرط خرید حق خروج، در درجه نخست، منوط به کشف هدف

¹ Indemnity/Liquidated Damage

² Consideration/Price

طرفین در استفاده از شرط و نظری است که طرفین از میان دو نظر فوق اتخاذ می‌کنند و به تبع آن، نحوه نگارش شرط نیز از نظر اتخاذشده طرفین متأثر خواهد بود (CAS2013/A/3411, 2014: para.86). همچنین، با توجه به تفاوت در مبانی، منطق و کارکردهایی که شرط جبران خسارت برای فسخ بدون دلیل موجه و خیار شرط دارند، این امکان وجود دارد در یک قرارداد هر دو شرط وجود داشته باشد بدون آنکه باطل بودن هر یک از آن‌ها بر اعتبار دیگری تأثیر بگذارد (CAS2019/A/6246, 2020: paras.2 & 113). نظرات مورد اختلاف در خصوص ماهیت شرط که در مطالب فوق بیان شد، به تفصیل به شرح ذیل است:

۱. بنا بر نظر اول، فسخ قرارداد بدون وجود دلیل موجه به منزله نقض قرارداد است. از این‌رو، درج شرط خرید حق خروج در قرارداد کارکردی با هدف پیشگیری از نقض تعهدات دارد که به این وسیله بازیکن مجاب می‌شود نسبت به قرارداد خود با باشگاه تا روز پایان اعتبار آن پایبند بماند. طبق این نظر، ماهیت شرط توافق، پرداخت جبران خسارات ناشی از فسخ بدون دلیل موجه توسط ناقض قرارداد، یعنی بازیکن، در وجه باشگاه، به‌عنوان زیان‌دیده است (CAS2014/A/3739, 2015: para.177) و ماهیت مبلغ شرط نیز وجه التزام است.

۲. بنا بر نظر دوم، ممکن است طرفین قرارداد به موجب شرط ضمن عقد نسبت به در نظر گرفتن خیار شرط به نفع یکی از طرفین (معمولاً بازیکن) در یک بازه زمانی مشخص یا برای کل مدت قرارداد توافق کنند. اعمال خیار شرط به نفع بازیکن، منوط به پرداخت مبلغ شرط در وجه باشگاه است. مبلغ شرط اصولاً در زمان انعقاد قرارداد و پس از مذاکره بازیکن و باشگاه بر سر میزان آن، در شرط تعیین می‌شود. برای اعمال شرط باید مبلغ شرط به‌طور کامل و بدون قید و شرط در وجه باشگاه پرداخت شود و به‌محض پرداخت، بازیکن می‌تواند قرارداد استخدامی را فسخ کند (سند تفسیری م.و.ا.ب، ۲۰۲۱: ۱۴۳). طبق این دیدگاه، شرط خرید حق خروج ریشه در توافق و رضایت متقابل طرفین در زمان انعقاد قرارداد دارد (CAS2013/A/3411,)

85. para. (2014). نه تنها شرط، برخلاف نظر قبلی بیانگر توافق طرفین مبنی بر میزان جبران خسارت ناشی از فسخ نیست، بلکه این شرط به بازیکن در ازای پرداخت شدن مبلغ شرط، حق خروج^۱ و خاتمه قرارداد پیش از انقضای مدت بدون تحمیل مجازات‌های ورزشی می‌دهد (CAS2018/A/6017, 2019: para.28). از این رو، ممکن است در مواردی مبلغ شرط به‌طور دقیق مؤید ارزش بازاری بازیکن نباشد و بالاتر از ارزش بازاری بازیکن باشد (Geey, 2019: 43).

طبق این نظر، اعمال خیار فسخ از مصادیق و جلوه‌های اقاله نبوده بلکه نوعی ایقاع است که پس از پیدایش حق به صورت یکجانبه توسط بازیکن اعمال می‌شود، با این توضیح که با اعمال این شرط، دیگر نیازی به انجام عمل حقوقی متقابل توسط طرفین قرارداد نیست و پس از پرداخت مبلغ شرط، فسخ به‌صرف اراده دارنده خیار قابلیت اعمال دارد. با پرداخت کامل مبلغ شرط باشگاه حق ندارد با دلایل یا بهانه‌هایی چون پرداخت مبلغ مضاعف یا با درخواست انجام مذاکره برای اقاله، در فرآیند خروج بازیکن اختلال یا مانع ایجاد کند (Baily, 2019:185).

۶-۲. آثار ناشی از تفاوت نظرات

مهم‌ترین آثار حقوقی و غیرحقوقی ناشی از تفاوت نظرها نسبت به ماهیت شرط و مبلغ شرط به شرح ذیل است:

۱. طبق نظر اول، فسخ پیش از انقضای مدت قرارداد به‌عنوان مصداقی از نقض تعهدات شناخته می‌شود، مگر آنکه دلیل موجهی برای فسخ ارائه شود. طبق نظر دوم، فسخ‌کننده نه تنها نیازی به ارائه هرگونه دلیل برای فسخ ندارد، بلکه مصداق نقض نیز به حساب نمی‌آید و با پرداخت مبلغ شرط و فسخ قرارداد، حقوق قراردادی خود را اعمال کرده است (سند تفسیری م.و.ا.ب.، ۲۰۲۱: ۱۴۵ و CAS2019/A/6337, 2020: para.80). از این رو، فسخ قرارداد به استناد خیار شرط است و پرداخت مبلغ شرط در وجه باشگاه، پرداخت هیچ‌گونه مبلغ مازاد بابت خسارت یا وضع مجازات و

¹ Opt-out

۲. طبق نظر اول، مبلغ شرط بابت جبران خسارت در وجه طرف زیان‌دیده از فسخ پرداخت می‌شود. از این‌رو، شرط ماهیت توافق بر جبران خسارت دارد و ماهیت مبلغ شرط، وجه التزام است. طبق این نظر، باشگاه بابت از دست دادن خدمتی که بازیکن ارائه می‌کرد، متضرر می‌شود و به همین دلیل باید وجه التزام به باشگاه پرداخت شود. درحالی‌که طبق نظر دوم، مبلغ شرط بابت ایجاد امکان فسخ در نظر گرفته می‌شود. در نتیجه ماهیت شرط، خیار شرط^۱ و ماهیت مبلغ شرط نیز عوض یا ثمن پیدایش خیار است (CAS2013/A/3411, 2016: para.109; CAS2016/A/4550, 2016: para.86).

۳. پیرو نظر اول میزان وجه التزام باید پیش‌بینی منطقی از میزان خساراتی باشد که در نتیجه فسخ به طرف زیان‌دیده وارد می‌شود (Czarnota, 2013: 13). در مقررات فیفا توافق بر جبران خسارت در شرایطی معتبر است که تناسب معقولی میان خسارات وارده و میزان وجه التزام وجود داشته باشد (سند تفسیری م.و.ا.ب.، ۲۰۲۱: ۱۴۳). در صورتی‌که وجه التزام گزاف باشد و با خساراتی که به طرف زیان‌دیده ناشی از فسخ وارد می‌شود، تناسب معقولی نداشته باشد، شرط به دلیل اینکه برای طرف فسخ‌کننده جنبه تنبیهی پیدا می‌کند^۲، باطل است. طبق بند ۳ ماده ۱۶۳ قانون تعهدات سوئیس، در صورتی‌که شرط جبران خسارت حاوی وجه التزام به میزان گزاف و مبالغه‌آمیز باشد، ضمن باطل بودن شرط (CAS2016/A/4826, 2017: para.55)، به دلیل اینکه این ماده از مصادیق نظم عمومی سوئیس است و رعایت آن الزامی است، دادرس رأساً می‌تواند از گزاف بودن وجه التزام بکاهد و آن را (مطابق ملاک محاسبه خسارت در ماده ۱۷ م.و.ا.ب) تا حدی که میان مبلغ شرط و خسارات وارده به طرف زیان‌دیده تناسب معقولی وجود داشته باشد، تعدیل نماید

¹ Option (to prematurely terminate the contract)

² Penalty

(CAS2017/A/5242, 2018: para.85). منظور از گزاف بودن آن است که میزان وجه التزام به نحو غیرقابل اغمازی منصفانه نباشد^۱ (CAS2012/A/2847, 2013: para.69) اما طبق نظر دوم، گزاف بودن مبلغ شرط بر اعتبار شرط تأثیری ندارد و طرفین می‌توانند آزادانه نسبت به میزان مبلغ شرط توافق کنند.

۴. از لحاظ ترتیب زمانی که در عرف قراردادهای ورزشی مرسوم است، طبق نظر اول مبلغ شرط پس از فسخ قرارداد در وجه باشگاه پرداخت می‌شود. مطابق نظر دوم، ابتدا مبلغ شرط پرداخت می‌شود سپس قرارداد توسط بازیکن فسخ می‌شود.

۵. طبق نظر اول، در صورتی که فسخ قرارداد در بازه زمانی موسوم به «دوره حفاظت‌شده»^۲ انجام شود، طرف فسخ‌کننده به عنوان ناقض قرارداد تلقی شده و علاوه بر محکومیت به جبران خسارت، متحمل مجازات یا محرومیت‌های ورزشی می‌شود (بند ۳ و ۴ ماده ۱۷ م.و.ا.ب)؛ اما طبق نظر دوم، فسخ قرارداد به استناد خیار شرط در هر زمان ولو در دوره زمانی حفاظت‌شده، مجاز است و هیچ‌گونه مجازات یا محرومیت ورزشی برای فسخ‌کننده به دنبال ندارد (سند تفسیری م.و.ا.ب، ۲۰۲۱: ۱۴۵).

۳-۶. ماهیت شرط و مبلغ شرط در مقررات فیفا

با گذشت زمان و با توجه به تغییر نظر بازیکنان و باشگاه‌ها نسبت به فسخ قرارداد پیش از انقضای مدت، امروزه استفاده از شرط خرید حق خروج با ماهیتی که

¹ Grossly Unfair

² Protected Period;

مطابق بند ۷ بخش تعاریف م.و.ا.ب، منظور از دوره حفاظت‌شده، یک دوره زمانی شامل سه فصل کامل ورزشی یا سه سال (هر کدام که زودتر سپری شود) از زمان لازم‌الاجرا شدن قرارداد استخدامی است، در صورتی که قرارداد استخدامی قبل از تولد ۲۸ سالگی بازیکن حرفه‌ای منعقد شده باشد؛ یا یک دوره زمانی شامل دو فصل کامل ورزشی یا دو سال (هر کدام که زودتر سپری شود) از زمان لازم‌الاجرا شدن قرارداد استخدامی است، در صورتی که قرارداد استخدامی پس از تولد ۲۸ سالگی بازیکن حرفه‌ای منعقد شده باشد.

نظر دوم نسبت به آن قائل است، تبدیل به یک رویه معمول بین‌المللی شده است (CAS2013/A/3411, 2014: para.85) و فیفا نیز نظر دوم را نسبت به ماهیت شرط برگزیده است (سند تفسیری م.و.ا.ب، ۲۰۲۱: ۱۴۳). با این قرینه که فیفا در سند فوق، عباراتی به کار برده است مثل «اعطای حق فسخ قرارداد پیش از انقضای مدت در ازای پرداخت مبلغ شرط^۱» و «مبتنی بودن خیار شرط بر رضایت طرفین^۲» (همان: ۱۴۴ و ۱۴۵) و به تبعیت از آرا دیوان داوری ورزش «چنین شرطی حتی بدون وجود دلیل موجه برای فسخ و بدون عواقبی از جمله محرومیت‌های انضباطی قابلیت اعمال دارد^۳» (CAS2016/A/4550, 2016: para.108) که به نظر می‌رسد، نظر دوم را نسبت به ماهیت شرط برگزیده است و در رد نظر اول تصریح گردیده «اگر شرط برای بازیکن حق فسخ ایجاد نکند بلکه میرز نتایج فسخ [یکجانبه] یا خسارات ناشی از فسخ [یکجانبه] قرارداد توسط بازیکن باشد، شرط خرید حق خروج نیست (CAS2013/A/3411, 2014: para.1)» (همان: ۱۴۵). با این عبارات شرط جبران خسارت و خیار شرط از یکدیگر متمایز شده‌اند.

۴-۶. ماهیت شرط و مبلغ شرط در حقوق ایران

ماهیت شرط ریشه در توافق طرفین دارد و از مصادیق خیار شرط و در زمره حقوق قراردادی است و با توجه به هدف و کارکردهایی که دارد، از لحاظ ماهیت

¹ "The buy-out clause confers a right on one of the parties to the contract to terminate the contractual relationship unilaterally and prematurely in return for the unconditional and complete payment of a predetermined sum stipulated in the contract".

² "based on the parties' (prior) consent"

³ "With this buy-out clause, the parties agree to give the player the opportunity to cancel the contract ... without a valid reason, ..., no sporting sanctions may be imposed on the player as a result of the premature termination".

⁴ "A provision in a contract does not constitute a "buy-out clause", if, ... it does not grant the player the right to terminate the contract, but sets the consequences "if" the contract is terminated, or if it refers to "damages" caused by the player's "cancellation of the contract"."

چیزی غیر از شرط (وجه) التزام است. هدف از درج شرط خرید حق خروج، ایجاد حق امتناع، عدول و برهم زدن قرارداد است درحالی‌که هدف در شرط التزام، استحکام و تقویت نیروی الزام‌آور قرارداد و پیشگیری از نقض تعهد است. تفاوت در هدف، اصلی‌ترین تمایز را میان ماهیت این دو ایجاد می‌کند (ایزانلو و مکرمی، ۱۳۹۵: ۵۹). همچنین، نتیجه‌ی اعمال شرط خرید حق خروج با برهم خوردن و خاتمه رابطه قراردادی ملازمه دارد اما در شرط التزام هیچ‌گونه ملازمه بین اعمال شرط با پایان رابطه قراردادی وجود ندارد و ادامه رابطه قابل تصور و ممکن است. چنانکه پیدا شد، شرط خرید حق خروج ماهیت خیار شرط دارد.

این شرط (خیار)، ماهیتاً، معلق و نوعی تعلیق در شرط است زیرا بدون پرداخت شدن مبلغ شرط، امکان خاتمه دادن به قرارداد وجود ندارد و فسخ، به پرداخت مبلغ شرط، منوط و موکول است. این نوع تعلیق در حقوق ایران پذیرفته شده است (محقق داماد، ۱۳۹۸: ۱۴۵). با توجه به کارکردی که این خیار پیدا می‌کند، در حقیقت، نوعی «حق فسخ معلق» در قرارداد برای بازیکن به وجود می‌آید. اصل این حق، با کارسازی که در قالب شرط انجام می‌شود، به صورت بالقوه و معلق برای بازیکن به وجود می‌آید و تنجیز و فعلیت این حق، در گرو پرداخت مبلغ شرط است. پس از آن، مشروط له می‌تواند از مزایای این حق از جمله خاتمه دادن قرارداد و پیوستن به باشگاه متقاضی استفاده کند؛ بنابراین، ماهیت این حق دومرحله‌ای و تفاوت آن در تنجیز و تعلیق و فعلیت آن است. در زمان قرارداد با درجه‌ای از احتمال و با لحاظ چشم‌انداز آینده بازیکن و به صورت مشروط و بالقوه حقی برای او به وجود می‌آید. به این لحاظ، به نظر می‌رسد ماهیت شرط خرید حق خروج حق فسخ معلق است. در زمان انعقاد قرارداد، خیار شرط به‌طور منجز ایجاد می‌شود و تعلیق در مُنشأ شرط صورت می‌گیرد. با تحقق معلق‌علیه، دارنده خیار می‌تواند، با فراهم کردن شرایط و مقدمات (پرداخت مبلغ شرط)، فسخ را اراده کند و قرارداد را خاتمه دهد. این ماهیت، در سیستم حقوقی ایران شناخته‌شده و صحیح است (شهیدی، ۱۳۸۱: ۵۷).

ملاحظه نحوه نگارش شرط در این نوع قراردادها نیز، نشان می‌دهد مصلحت دو طرف در آن لحاظ شده است. از یکسو، بازیکن حرفه‌ای با وجود فرصت‌های مناسب‌تر، بدون رضایت در یک رابطه حرفه‌ای باقی نمی‌ماند و از سوی دیگر، باشگاه نیز بابت از دست دادن بازیکن، متضرر نمی‌شود؛ بلکه، سودی نیز کسب می‌کند. در صورت پرداخت مبلغ شرط، این دو حق به صورت بالفعل رعایت می‌شود و زمینه برای انتقال بازیکنان فراهم می‌آید. درعین‌حال و از آن جایی که در زمان تشکیل قرارداد، این حق، در ازای مبلغ مشخص داده می‌شود و فعلیت و امکان اعمال آن در گرو پرداخت مبلغ شرط است، در پرتو اصل حاکمیت اراده، می‌توان ماهیت چنین شرطی را نوعی «شرط خیار معلق و معوض» نامید.

در عین حال، ممکن است این‌طور به نظر برسد، شرایط اعتبار و صحت تمام موضوعاتی که بیان شد موکول به در نظر گرفتن بازه زمانی برای حق فسخ و تحقق معلق است. به‌طورکلی وجود حق فسخ باید محدود به یک بازه زمانی مشخص باشد و معلق‌علیه نیز در یک بازه زمانی مشخص حاصل شود (همان، ۵۶-۵۷). البته از آنجایی که قرارداد استخدامی از زمره عقود مستمر و محدود به مدت اعتبار قرارداد است، به نظر می‌رسد وجود حق فسخ برای کل مدت قرارداد خدشه‌ای به اعتبار شرط وارد نکند (امامی، ۱۳۸۴: ۱۰۳) چون حق فسخ به اندازه مدت قرارداد بوده، معین محسوب می‌شود کما اینکه معمولاً در قرارداد کار پیش‌بینی می‌شود کارگر یا کارفرما در طول مدت قرارداد با اخطار قبلی یک‌ماهه قرارداد را فسخ کند (شیروی، ۱۴۰۰: ۲۸۴-۲۸۵).

ماهیت و شرایط اعتبار مبلغ شرط تابع احکام و شرایط معلق‌علیه است. معلق‌علیه عبارت است از امر محتمل‌الحصول یا قطعی‌الحصول که عمده آثار حقوقی بر حدوث آن مترتب است (جعفری لنگرودی، ۱۳۸۱: ۳۴۳۹). با توجه به تعریف ارائه‌شده، ممنوعیتی بر معلق‌علیه تلقی شدن پرداخت مبلغ شرط به نظر نمی‌رسد و نسبت به میزان مبلغ شرط نیز محدودیتی وجود ندارد ولو مبلغ شرط از نظر عرف گزاف باشد.

البته اگر میزان مبلغ شرط به نحوی گزاف باشد که تصور امکان تحقق آن غیرممکن باشد^۱، به نظر می‌رسد این شرط دستکم در حقوق ایران باطل تلقی شود؛ زیرا تعلیق بر محال، محال است و شرط محال نیز باطل است.

فایده بررسی شرط خرید حق خروج به حوزه قراردادهای استخدامی فوتبال محدود نیست؛ بلکه ضمن کاربرد در کلیه حوزه‌های مرتبط با ورزش حرفه‌ای از جمله بسکتبال و بیس‌بال، با عناوین مشابه در انواع قراردادهای پیمانکاری (سعیدی، رازقیان، ۱۳۹۷: ۴۸۷) و استخدامی به‌خصوص در قراردادهای استخدام افراد حرفه‌ای در حوزه‌های گوناگون صنعت نیز می‌تواند کاربرد داشته باشد. اهمیت شناخت صحیح این موضوع با توجه به کاربردی که در حوزه‌های دیگر دارد، اهمیت تجزیه و تحلیل این شرط در حقوق ایران را دوچندان می‌کند.

۷. نتیجه‌گیری

بنا به تصریح فیفا در سند تفسیری م.و.ا.ب استعمال شرط خرید حق خروج در قراردادهای استخدام بازیکن حرفه‌ای مجاز است بدون آنکه محدودیت یا سقفی برای میزان مبلغ شرط تعیین شده باشد. با توجه به تحلیل‌های ارائه‌شده استفاده از این شرط در حقوق ایران صحیح و معتبر است؛ اما در مقررات فدراسیون فوتبال ایران استفاده از این شرط برای بازیکنان ایرانی در فصل ۱۴۰۳-۱۴۰۲ ممنوع گردیده است. ماهیت شرط خرید حق خروج طبق مقررات فیفا، یک حق قراردادی (معمولاً) به نفع بازیکن است که با پرداخت مبلغ شرط، بازیکن می‌تواند پس از پایان فصل مسابقات بدون آنکه متحمل جبران خسارت یا محرومیت‌های انضباطی ناشی از فسخ باشد

^۱مبلغ شرط در قرارداد کریستیانو رونالدو با رئال مادرید، ۱ میلیارد یورو بود. به گفته مدیرعامل این باشگاه، امکان پرداخت این مبلغ برای هیچ بازیکن یا باشگاهی میسر نیست. چنین نیز رقم خورد و این شرط هیچ‌گاه اعمال نشد:

https://www.espn.co.uk/football/story/_/id/37561958/cristiano-ronaldo-1bn-release-clause-was-not-there-paid-real-madrid-president?platform=amp

قرارداد خود را فسخ کند ولو فسخ در دوره حفاظت شده انجام شود. چنانکه اثبات شد، ماهیت این شرط با توجه به هدف و کارکردهایی که دارد، چیزی غیر از توافق بر جبران خسارت است. به رغم مقررات فیفا، ماهیت شرط در مقررات فدراسیون فوتبال ایران وضعیت مبهمی دارد. ماهیت شرط خرید حق خروج در سیستم حقوقی ایران یک شرط خیار حاوی حق فسخ معلق و معوض است. این تعلیق در منشاء شرط (امکان برهم زدن) به وجود می آید. مبلغ شرط به عنوان عوض حق فسخ یا به نوعی فعلیت این حق به حساب می آید. با پرداخت شدن مبلغ شرط (معلق علیه)، دارنده حق (بازیکن) می تواند فسخ قرارداد را اراده و آن را اعمال کند. از آنجایی که شرط خرید حق خروج ریشه در توافق طرفین دارد و ماهیت آن چیزی غیر از توافق بر جبران خسارت است، حتی اگر میزان مبلغ شرط گزاف باشد، به اعتبار شرط، خللی وارد نمی کند. این تحلیل، نسبت به ماهیت شرط در سیستم حقوق ایران صحیح و قابل پذیرش است. البته اگر میزان مبلغ شرط به نحوی گزاف باشد که تصور تحقق آن محال باشد، این شرط به سبب ممنوعیت تعلیق شرط بر امر محال، باطل خواهد بود.

۸. منابع

۸-۱. فارسی

الف) کتاب

۱. اسکندری، امیرارسلان (۱۳۹۸). حقوق ورزش و حل و فصل اختلافات قراردادی در حقوق بین الملل فوتبال، تهران، خرسندی.
۲. امامی، سیدحسن (۱۳۸۴). حقوق مدنی، تهران، انتشارات اسلامی، جلد دوم.
۳. جعفری لنگرودی، محمدجعفر (۱۳۸۱). مبسوط، تهران، گنج دانش، جلد پنجم.
۴. شهیدی، مهدی (۱۳۸۱). سقوط تعهدات، تهران، مجد.
۵. شیروی، عبدالحسین (۱۴۰۰). حقوق قراردادهای، تهران، سمت.
۶. کاتوزیان، ناصر (۱۳۸۳). حقوق مدنی: قواعد عمومی قراردادهای، تهران، سهامی

انتشار، جلد چهارم.

۷. محقق داماد، سیدمصطفی (۱۳۹۸). نظریه عمومی شروط و التزامات در حقوق اسلامی، تهران، نشر علوم اسلامی، جلد اول.
۸. وکیل، امیرساعد (۱۴۰۱). حقوق جهانی فوتبال، تهران، مجد.

ب) مقالات

۹. اسکینی، ربیعا (۱۳۶۷). «وجه التزام در قراردادهای تجاری بین‌المللی»، مجله حقوقی بین‌المللی، شماره ۹، صص ۴۱-۹۲.
۱۰. ایزانلو، محسن و حسن مکرمی (۱۳۹۵). «شروط وجه عدم التزام به قرارداد»، فصلنامه قضاوت، شماره ۸۷، صص ۵۹-۷۴.
۱۱. سعیدی، محمدعلی و متین رازقیان (۱۳۹۷). «بررسی حقوقی اعمال خیار شرط، فسخ و شرط فاسخ در قرارداد B.O.T.»، مطالعات حقوق خصوصی، شماره ۳، صص ۴۸۹-۴۷۳.
۱۲. عادل، مرتضی (۱۳۸۰). «توافق بر خسارت در قراردادها»، مجله دانشکده حقوق و علوم سیاسی، شماره ۸۱۳، صص ۷۷-۱۱۲.
۱۳. عزیزانی، مجید (۱۴۰۱). «تمایز بنیادین خیار شرط نامحدود با نهادهای مشابه با تحلیل رویه قضایی»، پژوهش حقوق خصوصی، شماره ۴۱، صص ۱۸۰-۱۵۰.
۱۴. واثقی، محسن و عباس کریمی (۱۳۹۹). «مطالعه تطبیقی تأثیر عدم ذکر مدت در خیار شرط بر قرارداد در مذاهب اسلامی»، دیدگاه‌های حقوق قضایی، شماره ۸۹، صص ۲۷۵-۲۹۸.
۱۵. وکیل، امیرساعد و فرزاد مظهری (۱۴۰۱). «اقاله و فسخ قرارداد بازیکنان فوتبال و نتایج آن با تأکید بر مقررات فیفا و رویه قضایی حقوق ورزش»، تحقیقات حقوقی، شماره ۹۹، صص ۲۹۲-۲۶۵.

ج) پایان نامه

۱۶. نعمت‌اللهی، مجتبی (۱۳۸۸). قرارداد باشگاه‌های ورزشی با بازیکنان حرفه‌ای، پایان‌نامه برای اخذ مدرک کارشناسی ارشد حقوق خصوصی، دانشکده حقوق و علوم سیاسی، دانشگاه شیراز.

د) قوانین و مقررات

۱۷. قانون مدنی

۱۸. مقررات نقل و انتقالات و تعیین وضعیت بازیکنان فوتبال مصوب ۱۳۹۶

فدراسیون فوتبال ایران

۱۹. دستورالعمل ثبت قرارداد مصوب ۱۴۰۲ سازمان لیگ فوتبال ایران

۸-۲. لاتین

A) Books

20. Geey, D. (2019). *Done Deal an Insider's Guide to Football Contracts, Multi-Million Pound Transfers and Premier League Big Business*, London: Bloomsbury Publishing Plc.

21. O'Leary, Leanne (2017), *Employment and Labour Relations Law in the Premier League, NBA and International Rugby Union*, Netherlands: Asser Press.

B) Articles

22. Baily, Baily (2019). "How FIFA's Banishment of Third-Party Ownership Runs Counter to European Union Law and Has Tarnished the Once Beautiful Game", *Vanderbilt Journal of Transnational Law*, vol.52, pp.179-228.

23. Czarnota, Paul (2013). "FIFA Transfer Rules and Unilateral Termination without Just Cause", *Berkeley Journal of Entertainment and Sports Law*, vol.2, pp.1-47.

24. Gomtsian, S. and Annemarie B. and Branislav H. and Kirman, Oguz (2018). "Between the Green Pitch and the Red Tape: The Private Legal Order of FIFA", *Yale Journal of International Law*, vol.43, pp.85-142.

25. Giancaspro, Mark (2016). "Buy-out clauses in professional football

player contracts: questions of legality and integrity”, *Springer International Sports Law Journal*, vol.16, pp.22–36.

C) Awards (All issued by the CAS)

- 26.CAS2007/A/1359, 2008.
- 27.CAS2008/A/1568, 2008.
- 28.CAS2010/A/2098, 2010.
- 29.CAS2012/A/2847, 2013.
- 30.CAS2013/A/3411, 2014.
- 31.CAS2014/A/3707, 2015.
- 32.CAS2014/A/3739 & 3749, 2015.
- 33.CAS2016/A/4826, 2017.
- 34.CAS2016/A/4550 & 4576, 2016.
- 35.CAS2017/A/5242 (Esteghlal Tehran v. Pero-Pejic), 2018.
- 36.CAS2018/A/6017, 2019.
- 37.CAS2019/A/6246, 2020.
- 38.CAS2019/A/6337, 2020.
- 39.CAS2020/A/7527 (Tractor Tabriz v. Kévin-Fortuné), 2021.

D) Laws, Rules, Regulations and Legal Documents

- 40.FIFA Regulations on the Status of Transfer of Players, 2022 Edition.
- 41.Commentary on Regulations on the Status of Transfer of Players, 2021 Edition.
- 42.Charte du Football Professionnel, as of 1 July 2022. (France)
- 43.FIFA Statutes, May 2021 Edition.
- 44.Swiss Code of Obligations, January 1912, Current version as of 1 April 2020 (Switzerland)
- 45.Spanish Real Decreto (Royal Decree) No.1006/1985. (Spain)

E) Internet Resources

- 46.Alvaro, Martinez, and Lacalle, Inigo, «The legal nature of buy-out clauses in Spain», 2021:<https://www.sennferrero.com/2021/07/15/the-legal-nature-of-buy-out-clauses-in-spain-revisited/>, (آخرین بازدید ۱۶ شهریور ۱۴۰۲).
- 47.Laurance, Julian, «Neymar: how the record-breaking €222m move to PSG unfolded», 2017:<https://www.theguardian.com/football/2017/aug/04/neymar-how-record-breaking-move-to-psg-unfolded>, (آخرین بازدید ۱۶ شهریور ۱۴۰۲).

48. «Most expensive soccer transfers worldwide as of February 2023», 2023: <https://www.statista.com/statistics/263304/transfer-fees-the-10-most-expensive-transfers-in-soccer-ever/>, (آخرین بازدید ۱۶ شهریور ۱۴۰۲).

49. «How do Spanish football buyout clauses work?», 2017: <https://amp.france24.com/en/20170802-how-do-spanish-football-buyout-clauses-work/>, (آخرین بازدید ۱۶ شهریور ۱۴۰۲).

50. دستورالعمل ثبت قراردادها ۱۴۰۳-۱۴۰۲.

<https://iranleague.ir/fa/News/Detail/155964/-%D8%AF%D8%B3%D8%AA%D9%88%D8%B1%D8%A7%D9%84%D8%B9%D9%85%D9%84-%D8%AB%D8%A8%D8%AA-%D9%82%D8%B1%D8%A7%D8%B1%D8%AF%D8%A7%D8%AF-%D8%A8%D9%87-%D8%A8%D8%A7%D8%B4%DA%AF%D8%A7%D9%87-%D9%87%D8%A7-%D8%A7%D8%A8%D9%84%D8%A7%D8%BA-%D8%B4%D8%AF> (آخرین بازدید ۳۰ آبان ۱۴۰۲).

51. McCarty, Niall, «Juventus Have Sold \$60 Million Of Ronaldo Jerseys In 24 Hours», 2018: <https://www.forbes.com/sites/niallmccarthy/2018/07/20/juventus-have-sold-60-million-of-ronaldo-jerseys-in-24-hours-infographic/?sh=347751a4392b> (آخرین بازدید ۳۰ آبان ۱۴۰۲).

52. Dunne, Robbie, «Cristiano Ronaldo's €1bn release clause was 'not there to be paid'-Real Madrid president», 2018: https://www.espn.co.uk/football/story/_/id/37561958/cristiano-ronaldo-1bn-release-clause-was-not-there-paid-real-madrid-president?platform=amp (آخرین بازدید ۳۰ آبان ۱۴۰۲).

Analyzing the Concept, Status and Nature of Buy-out Clause in Professional Football Player's Employment Contract; the FIFA Regulations and Iranian Law Perspective

Jalil Ghanavati*¹, Hossein Javar, Saeid Zoghi Asgharpour

1. Associate Professor in Private Law, Faculty of Law, College of Farabi, University of Tehran, Qum, Iran
2. Associate Professor in Private Law, Faculty of Law, College of Farabi, University of Tehran, Qum, Iran
3. M.A. Student in International Trade Law, Department of International Trade Law and Energy, Faculty of Law, College of Farabi, University of Tehran, Qum, Iran

Receive: 2023/09/09 Accept: 2023/12/09

Abstract

As for the buy-out clause, if the player pays the buy-out fee, he/she can terminate the contract prematurely without specifying any cause. The current research principally aims to analyze the legal nature of the buy-out clause and what are its legality conditions in FIFA regulations and Iranian law. Regarding the nature of the buy-out clause, different perspectives have been raised. From a perspective, the buy-out clause can be classified as a liquidated damage clause and is subject to prohibition of exorbitant and unfair liquidation damage provision. According to another perspective, the nature of the buy-out clause is a contractual right. The buy-out fee is in consideration for the exercise of contractual rights. Currently, the latter opinion is preferred by FIFA. Under Iranian law, basically, the nature of buy-out is valid and acceptable, but according to the Iranian Football League's new charter of registration of employment contracts for the season 2023-2024, the use buy-out clause in the contract of Iranian players is prohibited. The findings of the present study with the analytical-descriptive approach indicate that the nature of the buy-out clause is a conditional opt-out right. Termination by this method should be deemed to be based on the parties' (prior) consent. The player can trigger the buy-out clause and terminate his/her contractual relationship unilaterally and prematurely upon the unconditional and complete payment of the buy-out fee.

Keywords: Football Employment Contracts, Buy-out Clause, Opt-out.

Corresponding Author,: ghanavaty@ut.ac.ir